

YTTRANDE

Dnr 4.1-3615/2023

Socialstyrelsen
socialstyrelsen@socialstyrelsen.se

Stockholm den 14 mars 2023

Förslag till Socialstyrelsens upphävande av allmänna råd (SOSFS 2002:8) om avgifter inom äldre- och handikappomsorg

Sammanfattning

Socialstyrelsens utredning är skral och konsekvenser för den enskilde av upphävda råd beskrivs inte. Skälen för att upphäva författningen framstår därför som otillräckliga.

SPF Seniorerna föreslår att Socialstyrelsen

- utvecklar innehållet i det allmänna rådet till att ge vägledning i fler aspekter av avgifter,
- överväger en författning som ger kommunerna tydligare vägledning vid tillämpning av avgiftsbestämmelserna,
- uppmärksammar följderna av att minimibeloppets täckningsgrad fortsätter att sjunka
- utröner om kommunerna vid fastställande av minimibelopp för den enskilde beaktar förarbetenas uttalande om hur Konsumentverkets årliga beräkningar av referensvärden för levnadsomkostnader ska användas,
- förtydligar sin vägledning till kommuner och enskilda personer om beräkning av förbehållsbelopp och avgifter enligt socialtjänstlagen,
- förtydligar vägledningen till enskilda personer, *Din rätt till vård och omsorg*.

Allmänt

Ur Socialstyrelsens remiss går det inte att dra slutsatsen att myndighetens allmänna råd (SOSFS 2002:8) om avgifter inom äldre- och handikappomsorgen bör upphävas. Socialstyrelsens uppdrag omfattar bland annat att ta fram föreskrifter, kunskapsstöd, göra uppföljningar och utvärderingar samt att följa utvecklingen inom vården och omsorgen. Detta uppdrag borde präglade ett ställningstagande till om en författning ska behållas, förändras eller upphävas. Socialstyrelsen har inte tillräckligt argumenterat för ett upphävande.

SPF Seniorerna

Hantverkargatan 25, Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

Socialstyrelsen får svårare att följa utvecklingen om den inte utnyttjar sin möjlighet att genom författningar vägleda för god efterlevnad av lagens bestämmelser.

Vägledning och information till kommuner och medborgare behövs

Socialstyrelsen menar att kommunernas efterlevnad av bestämmelserna om bostadstillägg är sådan att författningen inte längre behövs. SPF Seniorerna har dock enkelt hittat kommuner som ger följande information till seniorer som ansöker om äldreomsorg:

- En kommun tar endast upp tillkommande kostnader till exempel god man som grundande för ett högre minimibelopp.
- En kommun utgår i sin information från att den enskilde ska ansöka om bostadstillägg. *"För att vi ska kunna göra prövning av eventuell reduktion av avgiften är det viktigt att du sökt bostadstillägg (BTP). Får du avslag på BTP, vill vi att du meddelar oss detta. Ansökan om bostadstillägg görs hos Pensionsmyndigheten."*
- En kommun hänvisar felaktigt till att minimibeloppet, i år 6 470 kronor per månad, baseras på Konsumentverkets beräkningar av hushållsbudget.

Sammantaget pekar detta på att det saknas tillräcklig och tydlig vägledning till kommunerna när de ska fastställa den enskildes avgift enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Socialstyrelsen bör därför aktualisera och komplettera sin vägledning till kommunerna.

Det saknas också information till den enskilde som ger denne möjlighet att förstå sina rättigheter till ett minimibelopp som möjliggör den konsumtion som socialtjänstlagen anger (kap. 8, 7 §). Socialstyrelsen bör därför även förbättra informationen till enskilda om den rätt de har till ett minimibelopp som motsvarar de verkliga levnadskostnaderna.

Socialstyrelsen redovisar Konsumentverkets hushållsbudget i sitt årliga meddelandeblad *Uppgifter för beräkning av avgifter inom äldre- och funktionshinderomsorgen*. SPF Seniorerna anser att verkliga levnadskostnader beräknade på aktuella uppgifter från Konsumentverkets hushållsbudget ska kunna ligga till grund för ett högre minimibelopp.

Kommunerna använder kostnadsposterna i hushållsbudgeten när de reducerar minimibeloppet som en följd av att kommunen tillhandahåller en tjänst eller vara som den enskilde då själv slipper att införskaffa. Detta är i sig tveksamt eftersom kostnadsposterna inte är heltäckande för den enskildes konsumtion utan endast exempel på utgiftsslag. Flera sådana tjänster som alla reducerar den enskildes minimibelopp leder till att den enskildes utrymme för önskvärd och rimlig, men ej uppräknad konsumtion, reduceras mycket kraftigt. Det vore en underlig tolkning av lag och förarbeten om Konsumentverkets beräkningar endast kan användas för reduktion av minimibeloppet och inte för att hävda rätt till ett minimibelopp som motsvarar de kostnader som anges i Konsumentverkets hushållsbudget.

Den enskilde ges i år rätt till ett minimibelopp som täcker 66 procent av kostnaderna för den konsumtion som socialtjänstlagen anger. Samtidigt tar kommunerna en avgift motsvarande 100 procent av det belopp som anges i hushållsbudgeten.

Om Konsumentverkets hushållsbudget bör ligga till grund både för beräkning av nivån på minimibeloppet och nivån för de avgifter kommunen kan ta ut för tjänster enligt självkostnadsprincipen bör Socialstyrelsen förtydliga detta i sitt meddelandeblad om beräkning av avgifter för äldreomsorg. Det är tveksamt om det finns någon kommun som informerar dem som ansöker om hjälp om möjligheten eller rätten att få ett minimibelopp som grundas på de reella hushållsutgifterna baserade på hushållsbudgetens beräkningar.

I regeringens proposition (2000/01:149) Avgifter inom äldre- och handikappomsorg gjordes flera tydliga ställningstagen. Bland annat att minimibeloppet avser att täcka kostnaderna för de uppräknade posterna:

I tredje stycket räknas de kostnadsposter upp som de i andra stycket angivna beloppen är beräknade att täcka. Posterna är av generell karaktär. Uttrycket normalkostnader används för att markera att det är fråga om schabloniserade kostnader, vilka i huvudsak grundar sig på Konsumentverkets beräkningar för hushållsbudget. (sid. 59)

Det var inte lagstiftarens avsikt att den enskildes konsumtionsförmåga ska urholkas över tid så att det lagstiftade minimibeloppet i allt mindre omfattning räcker till den konsumtion för personliga behov som räknas upp i socialtjänstlagen (8 kap.,7 §, tredje stycket). För närvarande är minimibeloppet 2 340 kronor per månad lägre än hushållsbudgeten. För många äldre medför detta en mycket låg levnadsstandard för återstoden av livet. Problemet skapas genom att lagstiftningen sammanblandar olika index, det vill säga de faktiska uppmätta schabloniserade levnadskostnaderna och prisbasbeloppet.

Ytterligare några uttalanden från samma proposition:

Minimibeloppet har huvudsakligen beräknats med ledning av uppgifter från Konsumentverkets hushållsbudget avseende hushållskostnader för ensamboende och sammanboende personer 61 år och äldre.

Understrykas bör att detta i lag angivna lägsta medelsutrymme, minimibeloppet, således avser schabloniserade s.k. normalkostnader för personer 61 år och äldre och inte enskilda äldres faktiska levnadskostnader. (sid. 39)

Det kan finnas situationer när en enskild omsorgstagare har fördyrade levnadskostnader inom ramen för de poster som det lagstadgade minimibeloppet avser att täcka. Det kan också förekomma att enskilda därutöver av olika skäl har andra levnadskostnader än dessa. Kommunen skall – i båda dessa fall av uppkomna merkostnader – höja nivån på minimibeloppet i skälig omfattning under förutsättning att kostnaderna är av den karaktären att de bör tillgodoses inom ramen för förbehållsbeloppet. (sid. 40)

Till grund för minimibeloppet ligger huvudsakligen Konsumentverkets beräknade hushållskostnader. Minimibeloppet avser schabloniserade normalkostnader och inte den enskildes verkliga levnadskostnader. Därtill anges att den enskilde kan ha fördyrade levnadskostnader inom ramen för de poster som minimibeloppet avser att täcka.

Regeringen uttalade också följande i propositionen: *Högekostnadsskyddets nivå skall kunna omprövas av riksdagen. Regeringen anser att det är rimligt att en avstämning av nivån görs inom en femårsperiod* (sid. 45). Det minimibelopp som anges i socialtjänstlagen urholkas i snabb takt och ger idag rätt till cirka 66 procent av de medel som behövs för att kunna ha den konsumtionsnivå som anges i lagen.

Socialstyrelsen bör uppmärksamma följderna av att minimibeloppets täckningsgrad fortsätter att sjunka.

Socialstyrelsen skriver i sitt meddelandeblad Uppgifter för beräkning av avgifter inom äldre- och funktionshinderomsorgen år 2023 att *Konsumentverket gör årliga beräkningar av referensvärden för levnadskostnader. Levnadskostnaderna omfattar varor och tjänster som ett hushåll vanligen behöver för att klara vardagens behov. Dessa beräkningar bör ligga till grund för vissa av de kostnadsposter som minimibeloppet ska täcka. I detta meddelandeblad redovisar vi Konsumentverkets beräkningar för år 2023.*

Socialstyrelsen bör uttröna om kommunerna beaktar ovanstående uttalande vid fastställande av minimibelopp för den enskilde.

För dem som bor i särskilt boende är matkostnaderna i många kommuner en betungande utgift. När avgiften överstiger 5 100 kronor per månad leder det till att den som har låg inkomst får sitt minimibelopp urholkat. En så hög avgift, som utöver livsmedelskostnader innehåller höga kringkostnader, kan sägas runda bestämmelserna om högekostnadsskydd. Det medför att låginkomsttagaren betalar åtskilligt mer än vad dennes avgiftsutrymme medger. Kommunerna har inte rätt att påtvinga den enskilde en mathållning som denne inte har råd med. Även äldre i särskilt boende bör informeras om sin rätt att ansöka om bistånd för hjälp med inköp av matvaror och hjälp med matlagning.

I detta ärende har SPF Seniorernas arbetsutskott beslutat. Martin Engman, samhällspolitisk chef, har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också sakkunnig Kent Löfgren deltagit.

Eva Eriksson
Förbundsordförande

Kopia:

Socialminister Jakob Forssmed
Äldre- och socialförsäkringsminister Anna Tenje
Sjukvårdsminister Acko Ankarberg Johansson
Socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönwall